

ELŐSZÓ.

Nem minden remegés nélkül lépek e szerény Gyűjteménynyel a hazai közönség elé, meggondolva a feladat nehéz voltát, mit megoldásul magam elébe tűztem, s átérezve főleg a felelősség nagy terhét, mely gyöngé vállaimra sulyosodott az által, hogy hazánk nagy férfiai minden oly ügyön, hol legközelebbi vére, a székely, érdeke van szóban, lelkének egész szerelmével csügg, értesülve e vállalat felől, azt magas figyelmére méltatni s megjelenését nemeslelkű áldozatával előre biztosítani kegyes volt.

Azt éppen nem várhatom, hogy maga a Gyűjtemény megjelenése által meglepjem a tisztelt közönséget, jól tudva, hogy hosszútűrő várakozását eléggé kifárasztám. Jó, ha szerencsés leszek bocsánatát megnyerhetni a késő megjelenésért az által, hogy a sok mindenféleképpen találhat mégis valami inye szeréntit, mi a hosszas várakoztatást némileg kártalanítsa. Emlékezhetik még egyegy olvasóm: húsz éve maholnap, — előbb még, mint a Kisfaludy-Társaságnak népköltési nagy vállalata megindult volna — „Vadrózsa“ czim alatt kiadandó népköltemények pártolására hívtam volt fel a nagy közönséget. A pártolás nem lön s az akkori idők más irányu törekvései miatt tán nem is lehetett oly hatás, hogy annak melegétől kinyilhatott volna a vad bimbócska, s miért tagadnám? ömaga is mind gyöngébbnek kezdette volt magát érezni, mint hogy az irodalom diszkertébe való átültetését méltán kívánhatta volna, midőn a Kisfaludy-Társaság megbízásából egy Erdélyi által szerkesztett Gyűjtemény is csak egy buzgó hazafi áldozata mellett jelenhetett meg. S ekkor bekövetkeztek a nemzeti remények szintoly nagy-szerű öröm- mint bánatnapjai, egyiránt kedvezőtlen kor csendesebb kedélyállapotot igénylő munkák folytatására.

Idő multával, midőn az újra föleszmélt nemzet lelke mélyebben szállott önmagába, hogy saját nemzeti lényét a romboló vészek

ellenében minden gyökszálaiban erősítse és megszilárdítsa s e célból egyedül vérehez való, saját idomot és üde színt adó népi elemekkel táplálja: magam is ujult ügyekezettel fogtam hozzá a székely népelme virágainak, vagy ha úgy neveznem szabad lesz, vadrózsáinak gyűjtéséhez, kiterjesztve most figyelmemet mindenre, mi az ősi népvirányon sajátságosnak látszhatott, az egyszerű szótól, sőt ennek betűhangjától a népböleseletet vagy elmeélt tartalmazó közmondásig, — egy vidor tánczsótól vagy daltól a remek alkatú ó-székely balladáig, — egy gyermeknéptalánytól a nép phantasiáját erősebben foglalkodtató tündérmeséig, szóval: a mi csak a székely nép észjárását s érzés- és kifejezésmódját a maga valóságában jellemezheti, s főleg költési erejét s annak egy költőibb multból fenmaradt ereklýeit ismertetheti. Minden fölfedezésre, mely egyegy böcsösebb népi szellemvirágot, népdalt vagy balladát hozott napfényre, mintha az Énekek éneke koronás szerzőjének szava zendült volna meg lelkemben: Az én szerelmesemnek szavát hallom, imhol jön ő, sietvén im ez hegyeken, vigadozván im ez halmokon. (Ének. II. 8.)

Ily népereklyék teszik hat szakaszra osztott Gyűjteményem egy részét s köztük jörendin a Balladák s rokonneműek fognak figyelmet ébresztetni, aminthogy már is irodalmi méltánylást nyertek. S e nyelvünk- s irodalmunkra nézve megbeesülhetlen kincsek, mondani termésaranyak, veszőfélben vannak. Egy-egy versszakot egyik másik népdalból még hallani olykor, de az egészet a századik éneklő ha tudja, s nem kevés töredék van, hogy egészen már senki sem tudja. Nagy ideje hát, hogy minden nyelv- s irodalombarát ennek a nép szívéen termett kincsnek fölkeresése s öntudatos megőrzésében annál inkább buzgólkodjék, minél ritkábbak lesznek a nép soraiban a kik azt ösztönszerűleg tovább őrizni s ápolni képesek, hogy így a kevésből is, mi még menthető, gyarapodást nyerve nemzeti művelődésünk, annál sajátabb, nemzetiebb erőben s színben haladjasson előre. Áll ez az összes Népsajátságokra nézve, melyeknek csak egypár szorosabb értelemben vett osztályát adhatám a negyedik szakban, egy más kötetre maradván fenn e szakba illeszthető készletem többi rovata: a Mondák, Babonák, Álmok, Népszokások- s Innepélyek sat. — A Népmesékből is csak egy maroknyit közölheték ezúttal, mutatványául népünk e nembeli képző-erejének, mely még mostan is elég gazdag forrásban buzog fel, gazdagabban a népdalnál, melynek forrását in-

kább elfojthatja az irodalomból naponként lerakódó daltömeg. A T á j s z ó t á r végül magában foglal több eddig sehol nem ismertett szót is, kellő használatául az irodalomnak, melynek mint nagy gazdaságnak kamráiban nem árt, ha sok mindenféle zakota is van egybehalmozva, mit maga helyén az ügyes gazda mindig tud haszonra fordítani. Mindenesetre nagy gonddal voltam arra, hogy „fül nem hallotta“ szót ne közöljek, s a mit közlök, lehetőleg szabatos értelmezéssel és saját vidéke hangejtése szerint adjam. Ez okból vevék föl több már ismertetett, de még eléggé nem ismert tájszót is. S legvégül jönnek tán igen is fölös Jegyzeteim, mikben alkalom szerint egy s más tudnivalót el kelle mondanom — s az egészet bezárja rövid értekezésem a Székely Nyelvjárásokról, a szerkesztés ezer aprólékos gondjai közt csak futtában vázolhatott nyelvjárási térképecske, vagy egy kis kezdetleges tanulmány-féle.

Ily sokat ölelni akarás mellett, meglehet keveset fogtam szorítani. A nyelvjárási s hangejtési legkisebb árnyalatokat is kiszínelni akarva, tán főbb sajátságok, a kifejezés, a beszéd igaz székelyessége ellen fogtam véteni. Tán nem mindenütt van megőrizve az a tiszta édes gyermeteg hang, az a természetes üde arczzsin, ez örökké vonzó bűbája a népelve igaz szülöttjeinek. Részemről nem volt hija a tárgyam iránti szenvedélyes szeretetnek, s nyelvérzésem élesbitése czéljából az illető nyelvjárások finomságaiba avatottabb ügybarátaimmal untig folytatott közlekedésnek. E részben forró hálaérzéssel kell főleg megemlékeznem Gálfi Sándor és Kiss Mihály tisztelt barátaimról, kiknek a gyűjtésben szintugy mint annyi más tekintetben tanusított szíves és lelkes részvétük nagyban segíté elő székelyes vállalatomat; ide járulván egyszersmind jeles költőnk s műtészünk Gyulai Pál urnak, szíves barátságos zaklatásai mellett, e munka rendezését s gyorsabb megjelenését hathatósan gyámolító részvéte. S kit fennebb e vállalat nemes pártolójául említék, itt végül is hálám mély érzetével kell ismételnem gr. Mikó Imre ő nmltsga nagy nevét, a ki saját, tánécsszók- és népmesékből álló gyűjtelékét rendelkezésem alá bocsátani kegyeskedett, mit egy remélhető második kötetben hasznosítani is fogok.

És már mint hajdan az égő csipkebokorból a választott nép istenének szózata, hangozzék e szerény vadrózsa-bokorból is a magyar hongeniusz szava, bizonytságot teendő arról: hogy a székely föld is — a melyen mostan mintegy az irodalom saruját leoldva állunk ejelen munkánkkal, — az élő magyar nyelv egyik classicus föld-

része; — hogy a székelynek is, mint rokon hun törzsnek, hivatása, valamint testi ugy szellemi összes erőszójával, szívvére minden eredeti sajátosságával gazdagítani az egy magyar nagy előfát, hogy minden virága annál viritőbb nemzeti szintű, s minden gyümölcse, mert saját fáján érik, annál zamatosabb ízű lehessen; — hogy a székely nép szó- és dalkinesének is, a mennyiben belértéke van, be kell folyni a magyar irodalom és közmívelődés világába. — Mit egyes parányi erő csak gyarlón tehet, tegye azt nagyobb erők egyesülése tökélyesebben. A saját székein még mindig ősi ép erőben tülő s idegen elemek rontó befolyásától saját nyelvét is megőrizni tudó székelység, mint mindig készen állt szívvérét is feláldozni a magyar közérdekeknek: ajánlja fel sok tekintetben eredeti, még romlatlan élő beszédét is a magyar irodalom közös szent oltárára, hogy legyen az összes magyar népbeszéd, mintegy vadrózsatőke, a melybe oltani szokták a nemes rózsaaágat, hogy annál nemesbbé s erőteljesbbé tegyék; és legyen mint amaz oltáron égő eleven szén, melylyel a szeráf illetve a próféta száját, hogy elvenné annak hamisságait s eltisztítaná bűneit. Illesse az élő népbeszéd eleven szene is a nemzet prófétája — az író — ajakát, hogy eltisztítsa annak hamisságait, a nyelvgeniusz ellen ejthető minden vétségeit.

Beszéljen már tovább a két Kádár Kata, Bátor Bódizsár s a szép Julia, Kömives Kelemennével s többi társaik, és fedezzék ők is a mi sokféle gyarlóságinkat.

Kolozsvártt, dec. 27. 1862.

Kriza János.

Figyelmeztetés az olvasóhoz. A ^ kettős v. födeles jegy a hangzónak, melyen áll, terpedtségét jelöli. A hiányjel ' szintén, ha pontozott v. ékeztet hangzó után áll, mely fölé a kettős jegyet nem lehetett alkalmazni.

Az e feletti pont jelöli a közép v. zárt é-t.

A tompa ék, minteszóban: á p á m, a következő á által okozott „visszaható hang-attractio“ jegye.